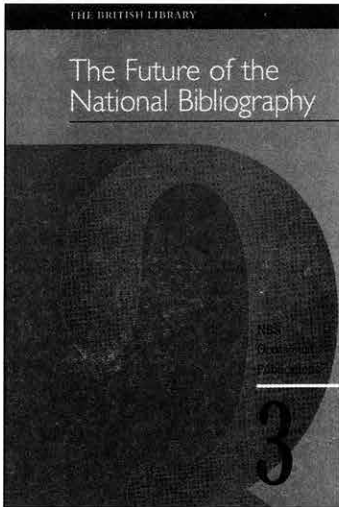

lönbségek megragadására, de Kamarás István volt az, aki a gyakorlatban is próbára tette az egyes elméletek helyénvalóságát. *Hans Robert Jauss* állítása szerint ugyanis az első, illetve második olvasás közti alapvető különbség, hogy míg az előbbinél egy esztétikai érzékelő befogadásban van részünk, addig az utóbbinál értelmező olvasás történik. Kamarás – kutatásaira alapozva – azt állítja, hogy az észlelő és értelmező olvasás már az első olvasáskor összezsúszik, mivel a megértés és az értelmezés egyszerre zajló, egymásra ható folyamatok.

Az *Olvasó a határon* című kötet jó alkalmat teremt a kötetben olvasottak és a saját olvasmányélmények egybevetésére, s inspirálhat bennünket Ottlik kiváló regényének újraolvasására. A szerző sok-sok olyan szempontot tár elénk, melyek a befogadásvizsgálatok sajátjai, de a már évtizedek óta beváltakon túl újakkal is megismertet bennünket. A laikusok számára is élvezetes, közérthető módon ismerteti a szociológia és a szociálpszichológia módszereit és kutatási eredményeit az *Iskola a határon* befogadásvizsgálatában.

Péterfi Rita

The Future of the National Bibliography : Proceedings of a Seminar held in June 1997/ ed. by Cynthia McKinley, Peter Robinson. – Boston ; The British Library, 1997. 92. p. (NBS Occasional Publications, ISSN 0968 7696 ; 3.) ISBN 0 7123 10762

Megkésett ismertetés a Brit Nemzeti Bibliográfia megújításának kérdéseiről

Nem szokás szerkesztői előszót írni a Könyvismertetések rovat elé, hogy most mégis megtegyük, annak két oka van: az egyik az, hogy a bemutatóra szánt könyvet csak nemrégiben sikerült beszereznünk, dacára annak, hogy impresszuma szerint már hat éve megjelent (olvasóink pedig bizonyára tudják, hogy ebben a rovatban elsősorban a frissen megjelent munkákra szoktuk felhívni a figyelmet). Utalnunk kell még lapunk 1999. 4. számára, amelyben a nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokkal foglalkozó 1998-as koppenhágai nemzetközi konferencia előadásaiból közöltünk fordításokat. Az ott olvasható írásokból témánkhoz legszorosabban Robert Smith: Terjesztés és csere c. tanulmánya kapcsolódik, melyben többek között a Brit Nemzeti Bibliográfia fejlesztésével foglalkozó konzultációsorozatról is szót ejtett.

E könyvismertetés közlésének másik oka pedig az, hogy szerkesztőségünk sokszor hangoztatott álláspontját kívánjuk valóra váltani azzal, hogy lehetőséget adunk a közelmúltban diplomázott könyvtárosoknak a publikálásra. A következő ismertetést frissen végzett kollégánk készítette, s tervezzük, hogy a következő számokban is folyamatosan teret adunk majd az „újoncok” tanárai által javasolt munkái bemutatásának. (A szerk.)

A bemutatásra váró vékony kötet a Brit Nemzeti Bibliográfia (BNB) helyzetéről és várható fejlesztéséről tartott konferencia anyagát tartalmazza, amelyet 1997. június 10-11. között Londonban tartottak a British Library szervezésében. Az összeállítás első, hosszabb terjedelmű részében a konferencián elhangzott hét előadást olvashatjuk, a második felében pedig az egyes témák konzultálására összeállt vitacsoportok beszámolóit.

A konferencián összesen 47-en voltak, többségük az Egyesült Királyság különböző nagykönyvtárából érkezett. Jelen voltak a Whitakers könyvkiadó, az Angol Könyvtáregyesület, az IFLA, az OCLC és az amerikai College of Wooster képviselői is. Az első napon az előadásokat hallgatták meg a résztvevők, a második és harmadik napon pedig az elhangzottakhoz kapcsolódóan öt szekcióban foglalkoztak a következő témákkal: az országos szintű együttműködés gazdasági háttere; milyen szerepet játszhat a könyvkereskedelem a nemzeti bibliográfiai szolgáltatásban; milyen hatással van a nemzeti bibliográfiára a nyomtatott és nem nyomtatott információhordozók egyidejű jelenléte; a technika szerepe és a szabványok fontossága.

A vitaindító előadást *Ann Matheson* (National Library of Scotland) tartotta. Rámutatott, hogy a konferenciának az a fő célja, hogy az angol könyvtáros társadalom jelen lévő képviselőivel megvitatás, miképpen határozható meg a nemzeti impresszum az új fejlemények tükrében, milyen feladatokat kell ellátnia a British Librarynek a nemzeti bibliográfia előállításában és hozzáférhetővé tételében, s ebben milyen szerepet tölthetnek be más ügynökségek és szervezetek. Jelenleg a BL öt köteles példány joggal rendelkező másik könyvtárral együtt, közösen állítja elő a bibliográfiai rekordokat, s teszi többféle formában (füzetben, CD-ROM-on, FTP-vel interneten) hozzáférhetővé. Vázolta azokat az új szempontokat, amelyeket figyelembe kell venni, hogy a BNB képes legyen teljesíteni a nemzeti bibliográfiától ma elvárható szolgáltatáso-

kat, s rámutatott azokra a kérdésekre, amelyekben konszenzusra kellene jutniuk a résztvevőknek. Az előadók közül *Robin Williamson* (Context Limited) egy elektronikus kiadásokra szakosodott cég képviselőjeként a nem nyomtatott dokumentumok megjelenésével kapcsolatosan felmerülő kihívásokról beszélt: hogyan változzon a nemzeti bibliográfia gyűjtőköre a weben megjelenő közlemények regisztrálásával, milyen kritériumok alapján döntsék el, melyik az a webdokumentum, amit még regisztrálni kell, s világhálóról lévén szó, hol húzható meg a nemzeti közlés határa stb. Az EU BIBLINK-programjának példájára utalva, felvázolta egy általa elképzelhetőnek tartott ún. Web bibliográfia képét (Worldwide electronic Bibliography, WeB néven) a nemzeti bibliográfia, a kiadók és a használók közötti adatáramlás kivitelezhetőségéről. A WeB egy speciális keresőmotor lenne, tudja mindazokat a funkciókat, amelyeket az ismert keresők (Yahoo, Alta Vista, ExCite stb.). A kiadók érdeke lenne, hogy a szerzői joggal levédett dokumentumokról adatokat szolgáltatassanak, s mivel a keresőt a nemzeti könyvtári konzorcium működtetné, biztosítva lenne az adatok bibliográfiai minőségének ellenőrzése, s azon kiadók adatait, amelyek nem felelnek meg a nemzetközileg elfogadott minőségi követelményeknek eltávolítanak a webről. A kiadók fizetnének az autentikus adatközlésért és a tételért, a használók pedig a WeB igénybevételért, így részben önfenn tartó lehetne a szolgáltatás.

Janet Mitchell az OCLC Europe képviseletében számba vette, kik napjaink „bibliográfiai porondja”-nak „játékosai”, majd nyolc pontban összefoglalta az általa legfontosabbnak ítélt kérdéseket.

A kötelespéldány-szolgáltatás helyzetéről *Andrew Phillips* (British Library) készített áttekintést a konferenciára. Nagy-Britanniában a British Library öt másik kötelespéldány gyűjtő könyvtárral (Skócia és Wales nemzeti könyvtára, Cambridge és Oxford egyetemi könyvtára, Trinity College, Dublin) együtt alkotja a nemzeti kötelespéldány rendszert. A brit kötelespéldány törvény a nyomtatott doku-

mentumokra vonatkozik, akkor még nem terjedt ki az elektronikus információhordozókra, de a British Library benyújtott egy indítványt a Nemzeti Örökség Minisztériumához (Department of National Heritage), azzal hogy a nem nyomtatott információhordozókra is terjesszék ki a törvény által meghatározott beszolgáltatási kötelezettséget. *Andrew Phillips* a „Smethurst-beszámoló” (ennek összegzése a függelékben található) alapján a szórakoztató irodalom, a reprintek, a napilapok, a helyi kiadványok, valamint a kutatási jelentések köteles példányként való beszolgáltatásáról szolt bővebben. *Stuart Ede* és *Robert Smith* (mindketten a British Library munkatársai) a feldolgozással kapcsolatosan tartottak előadást. *Ede* az 1989-ben megalakult Gyarapítási és feldolgozási igazgatóság (AP & C) munkájáról számolt be, *Smith* pedig a BNB előállításában közreműködő partnerekről, az új dokumentumtípusokkal (öregbetűs könyvek, reprintek, e-dokumentumok) bővülő bibliográfiáról és egy dokumentumtípusok szerint felépülő osztott nemzeti bibliográfiai modellt mutatott be. Az amerikai *Barbara Bell* előadásában összefoglalta a nemzeti bibliográfiákra ható tényezőket, az 1990-es években jelentkező új trendeket, valamint meghatározta a nemzeti bibliográfiák szerepét a UBC (Universal Bibliographic Control. Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel) programban.

A vitacsoportok (A csoport: a nemzeti együttműködésről; B csoport: a könyvkereskedelem szerepéről; C csoport: a nyomtatott és nem hagyományos dokumentumokról; D csoport az információtechnológiáról; E csoport: a szabványok szerepéről) beszámolóit olvasva az az érzésem támadt, hogy a kitűzött céltől, a megvitatásra szánt fő témától néha elkalandoztak, s az elvi szinten való problémakezelés helyett, lokális kérdésekről beszéltek. (Különösen a könyvkereskedelem szerepét tárgyaló csoportnál volt ez szembetűnő.)

A nemzeti szintű együttműködés gazdasági kérdéseivel foglalkozó konzultációs csoport a következő alapkérdésekkel foglalkozott: szükség van-e a nemzeti bibliográfiára, ha igen, a BL legyen-e érte a fele-

lős, együttműködési és gyűjtőköri kérdések. Az egyes előadók különböző szempontok szerint közéletítették meg a kérdést, és bár hangsúlyozták, hogy az új követelményekhez (elektronikus források megjelenése és feltárása, internet-hozzáférés elterjedése stb.) igazodni kell, de az bizonyos, a jövőben is szükség lesz a nemzeti kiadványtermés regisztrálására, a nemzeti bibliográfiára. A nem nyomtatott dokumentumok alaposan megváltoztatták a feldolgozás módját. Újfajta nemzeti bibliográfiát kell létrehozni, illetve a nemzeti bibliográfia fogalmának újra gondolására lesz szükség, amelyhez az információs technológiát is hasznosítják. Hivatkoztak az 1996 és 2000 között működött BIBLINK programra, amelynek keretében olyan rendszert kezdeményeztek, amelyben az elektronikus publikációk metaadatait a nemzeti bibliográfiai ügynökségek közvetlenül a kiadóktól kapták meg.

Felmerült az a kérdés is, hogy a nemzeti bibliográfia meghatározásának „nemzeti” része helytálló-e abban az esetben, amikor a publikációk egy része a nemzeti határokat túllépve a weben jelenik meg. Az egyik előadó a nemzeti bibliográfia fogalma helyett a bibliográfiai számbavételhez való nemzetközi hozzáférés fogalmát javasolta.

Volt, aki úgy látta, hogy a jövőben a nemzeti bibliográfia ügye nem csak a nemzeti könyvtárral fonódik össze, hanem a kiadók, könyvtárak és ügynökségek közötti szorosabb együttműködésre épül.

A konferenciát megelőző tíz évben három tényező befolyásolta erőteljesen a nemzeti bibliográfiákat: a geopolitikai változások, a számítástechnikában végbement gyors fejlődés, valamint a globális gazdasági változások. Az első tényezővel kapcsolatban gondoljunk csak a Szovjetunió felbomlására, amelynek eredményeként létrejött Oroszország, valamint több mint egy tucat független állam a balti államokkal együtt. A korábbi Jugoszlávia öt, Csehszlovákia két államra szakadt. Németország esetében viszont ellentétes folyamat történt az egyesítés eredményének köszönhetően. Ezek a geopolitikai változások közvetlenül hatottak a nemzeti bibliográfia megjele-

nésének gyakoriságára, címére és természetesen a gyűjtőkörére.

A gépesítés területén jelentkező változások lehetőséget nyújtanak új termékek fejlesztésére, új hozzáférési lehetőségekre, de tegyük hozzá, hogy csak azon országok számára, amelyek fejlett technológiával rendelkeznek. A bibliográfiai információ cseréje a nemzeti és nemzetközi hálózatokon keresztül sokkal gyorsabban történik. A fejlődés megfigyelhető abban is, hogy a nemzeti bibliográfiákkal foglalkozó 1977-es párizsi IFLA konferencián még a nyomtatott bibliográfiák álltak a középpontban, ezzel szemben az 1998-as koppenhágai konferencián már előtérbe kerültek az elektronikus elérésű nemzeti bibliográfiai kiadványok. (Igaz, hogy a kötetből megismerhető 1997-es júniusi konferencia rendezésekor ez még csak terv volt) A számítástechnika, a géppel olvasható bibliográfiai adatok cseréje jelentős változásokat eredményezett a munkafolyamatokban és az együttműködésben is.

A harmadik változást hozó tényező, a globális gazdasági körülmények alakulása volt. A fejlődő országok próbálkoztak (és jelenleg is próbálkoznak) utolérni a fejlett országokat, de az esetek többségében súlyos gazdasági, társadalmi (aszályok, éhínség, polgárháború) és infrastrukturális nehézségekkel (nem megfelelő elektronikus és kommunikációs és közlekedési infrastruktúra) kell szembenéniük. Érthető, ha ilyen körülmények között nem a kurrens nemzeti bibliográfia megjelentetését tekintik a legfőbb feladatuknak. Így viszont nehezen valósítható meg az egyetemes bibliográfiai számbavétel, amelyhez valamennyi állam nemzeti bibliográfiájának megfelelő működésére lenne szükség. A második és harmadik tényező szoros összefüggést mutat. A gépesítés segíti az információcserét, ahol viszont nem rendelkeznek megfelelő számú számítógéppel, nincs CD-ROM olvasó, internet-hozzáférés, géppel olvasható katalógus, megfelelően képzett szakember stb. kialakulhat az „információs szegénység”. Így az országokat két csoportba oszthatjuk, s a két csoport között egyre mélyebb szakadék tátong.

Janet Mitchell (Context Limited) a gyűjtőkörülről beszélt, de személyes élményeivel tette színe-sebbé, életszerűbbé előadását. Felelevenítette gyermekkönyvtárosi tapasztalatait az 1960-as évekből. Visszaemlékezett, hogy amikor a gyerekek visszavitték a könyveket, a könyvtárosok kérdéseket tettek fel nekik a könyvek tartalmával kapcsolatosan és a válaszaikat pontosították. Ha bizonyos számú pontot összegyűjtöttek különböző ajándékokat kaptak (például könyvet, bőrből készült borítót).

Napjainkban a gyerekek ritkábban járnak könyvtárba, kevesebbet olvasnak. Mégis több lehetőségük van az információ megszerzésére, mint mondjuk nagyszüleiknek, akik fiatal korukban nem élhettek a számítógép, CD-ROM-ok, internet lehetőségeivel. (Ehhez kapcsolódik egy személyes élményem: könyvtári szakmai gyakorlatomat egy iskolai könyvtárban töltöttem, s örömmel láttam, azért vannak még gyerekek, akik szívesen jönnek a könyvtárba, szívesen vesznek a kezükbe könyvet és olvassák is azokat, s versenyezni is hajlandók azért, hogy csapatuknak, osztályuknak pontot gyűjtsenek. Persze, remélem, nem csak a pontgyűjtés érdekében látogatnak a könyvtárba.)

Visszakanyarodva a kötethez, a Brit Nemzeti Bibliográfiával kapcsolatban az előadásokat kiegészítő konzultációk során a következő pontokon jutottak megállapodásra:

1. A nemzeti bibliográfiának számba kell vennie az ország területén belül megjelent dokumentumokat. (Vagyis jelen esetben az Egyesült Királyság területén.)
2. A British Library központi szerepet játszik az Egyesült Királyság nemzeti bibliográfiájának összeállításában és megjelentetésében. (Habár a British Library Act csak utalást tesz a bibliográfiai szolgáltatás ellátására, de nem határolja pontosan körül ezt a feladatot. Vagyis tulajdonképpen a British Libraryt törvény nem kötelezi a nemzeti bibliográfia készítésére.)
3. Ezt a szerepet igen nagy felelősséggel kell betöltenie a British Librarynek.

4. Kívánatos, hogy a Brit Nemzeti Bibliográfia továbbra is elérhető legyen nyomtatott formában is. (A nyomtatott Brit Nemzeti Bibliográfiára kevesebben fizettek elő, ugyanakkor a CD-ROM változatra előfizetők száma 1989 óta nő.)
5. A Brit Nemzeti Bibliográfia gyűjtőkörét bővíteni kellene a közösen előállított nemzeti bibliográfia által, melyet a British Library és más nemzeti ügynökségek közötti egyre szorosabb együttműködéssel kellene megvalósítani.
6. A Brit Nemzeti Bibliográfia fejleszthető további bibliográfiai adatok hozzáadásával.

A nemzeti bibliográfia egy lehetséges definíciójában a következőt olvashatjuk: *„olyan bibliográfia, amely az adott országban megjelent publikációk széles körét felsorolja, továbbá azokat a publikációkat is, amelyek bárhol jelentek meg, de az adott ország legfőbb nyelvein íródtak.”*

A hagyománynak megfelelően elfogadják azt, hogy a nemzeti könyvtár felelős a nemzeti bibliográfia megjelentetéséért. A British Library 1950-től vállalta magára az Egyesült Királyság területén megjelent kiadványok feletti bibliográfiai számbavételt a Brit Nemzeti Bibliográfia elkészítése és megjelentetése révén.

A '80-as és '90-es években egyre többféle információhordozó jelent meg. A mikroformátum mellett a hangkazetták, videokazetták, CD-ROM-ok is elterjedtek. Így a nemzeti számbavétel már eltért a hagyományos nyomtatott publikációktól. A British Library szerepet játszik az ISBD/ER (International standard bibliographic description for electronic resources) az elektronikus dokumentumok feldolgozásával foglalkozó program fejlesztésében is.

A résztvevők fontosnak tartották az elektronikus formában publikált anyagok megőrzését és szereték volna, ha a nemzeti könyvtár és a kiadók

együttműködnének ebben. Nemcsak a nemzeti bibliográfia szükségességének kérdése merült fel a konferencia során, hanem az egyik csoportban az is, hogy szükség van-e köteles példányra. A csoport arra a következtetésre jutott, hogy igen, mivel ez adja a nemzeti bibliográfia forrásainak alapját, meghatározza az állományalakítási stratégiát, a British Library gyarapító politikáját, a feltárás folyamatát és a gyűjteményszervezést is.

Melyek azok a tényezők, amelyeket figyelembe kell venni az Egyesült Királyság nemzeti bibliográfiájának jövőjével kapcsolatban? Egyre növekszik az Egyesült Királyság területén megjelent dokumentumok száma, amit a sokféleség jellemez. Az Egyesült Királyság területén számos olyan szervezet létezik, amelyek munkájuk során kurrens anyagok rekordjait és leírását készítik el. Jó lehetőségek vannak a bibliográfiai rekordok cseréjére, hálózat építésére és a közös munkát segítő szabványok alkalmazására.

Pályakezdő könyvtárosként a nemzeti bibliográfiákkal főiskolai tanulmányaim során Szabó Sándor tanár úr előadásain, általa írt jegyzet lapjain, illetve a *Könyvtárosok kézikönyve* 2. és 3. kötetében találkoztam. Most a konferencia előadásait elolvasva bepillantást nyertem a Brit Nemzeti Bibliográfia problémáiba, a szolgáltatás jogi és gazdasági háttérébe. E vékony kis londoni kötet, valamint a koppenhágai nemzetközi bibliográfiai konferencia előadásainak, ajánlásainak ismeretében érdeklődéssel várom, milyen változások történtek a konferencián tárgyalt témakörökben pl. a kötelespéldány-szolgáltatás, a különböző intézmények, szervezetek közötti együttműködés, a technikai fejlődés, a szabványosítás, a nemzeti bibliográfia gyűjtőköre területén. De ez már egy újabb konferenciának, egy másik kötetnek szolgált anyagot.

Kürti Afrodité